

30 sezonas Papē 70 gadu jubilejā

Saruna ar Donātu Spali

Ar Donātu Spali 2012. gada
17. oktobrī sarunājās AGNIS BUŠS

Donāts Spalis ir Latvijas Universitātes Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas (BIOL) saimnieciskais vadītājs. BIOL pārziņā ir trīs pētnieciskās bāzes, kurās Donāts vada un uztur saimniecību. Viena no tām – Kalnāju bāze pie Raudas, Tukuma novadā –, šobrīd ir iekonservēta, un pētījumi tur nenotiek, taču Engures un Papes bāzē noris sezonāli pētījumi. Pavasarī un vasaras sākumā Engurē tiek pētīti dažādi ūdensputni, bet Papē vasaras otrajā pusē un rudenī – migrējošie putni. 2012. gadā Donāts svinēja 70 gadu jubileju, kā arī Papē aizvadītās 30 sezonas, tāpēc šoreiz saruna būs vairāk par Papi.

Kā tas viss sākās?

Mani uz Papi atveda 1982. gadā. Pirms tam Kalnājos pie Raudas biju pavadījis 17 gadu un, pārnākot uz šejieni [Papi], sanāca arī nedaudz paralēli strādāt abās vietās. Visu, ko vajadzēja Papē, mēs taisījām Kalnājos ziemas sezonā. Septembra vidū Papē murds bija "aizgājis pa vējam". Piejūrā ir tāds īpašs vējš (vietējie to sauc par "vīleņģi"), kas pēkšņi uznāk un var sasniegt pat 20–25 m/s. Toreiz murds bija liels, ar rokas vinčām pacelšanai un nolaišanai – pie katras vinčas vajadzēja pāris cilvēku. Kamēr šie aizskrēja līdz murdam, tikmēr jau vējš pacēla to gaisā un ar visiem stabiem salauza. Murda vairs nebija. Tobrīd Papē strādājošie (J. Baumanis, P. Blūms, J. Rūte) bija ilgi gudrojuši un izdomājuši, ka ar saviem spēkiem netiks galā. Šejienieši (bāzē strādājošie) bija dzirdējuši par maniem darbiem Kalnājos, un šad tad mani uzaicināja dažādiem "specdarbiem" Engurē.

Pirmais gads šeit bija vistrakākais. Gatavošanās notika jau ziemā. Es noteicu, ka murdam būs jauna konstrukcija. Visiem stabiem bija zemē ieraktas dzelzs konstrukcijas cilvēka augstumā. Atsaitēm arī lietojām speciālu konstrukciju. To visu vēl var redzēt šodien. Vienu stativu Oskars Keišs izraka 2008. gada rudenī vienkārši tāpat

Donāts Spalis ar ausaino pūci gredzenotavā Papes ornitoloģisko pētījumu centrā 2009. gada 20. septembrī.

Foto: I. Ozola

apskatīties un nofotografēt. Darbiem Papē es pieaicināju daļu cilvēku no Kalnājiem, to skaitā divus pavārus, jo uz to brīdi bija daudz strādājošu cilvēku. Vienu laiku šeit, kāpās, bija kādas 30 dziļumā līdz krūtīm izraktas bedres. Pēc tam mēs divdesmitmetrīgos stabus ar rokām cēlām augšā. Puikas toreiz strādāja 12–14 stundu, ja vajag – no gaismas līdz gaismai. Pavāri paēda un arī nāca pie darba. Tas nebija tik vienkārši, šausmīgi daudz zemes tika pārrakts. Tajā gadā arī elektrības kabeļus ierakām.

Ar leišiem mēs dikti draudzējāmies. Baumis¹ tak' leitiski runāja tā, ka viņu nevarēja atšķirt no leišiem. Leiši šeit sāka parādīties tikai manā laikā, kad šī vienīgā māja – Kreži – blakus kaimiņiem bija pārdota viņiem. Vēl pirms leišiem latvieši nevarēja pie jūras pieiet. Katru dienu ecēja jūrmaalū un varēja tikai no kāpas paskatīties uz jūru. Bet leiši "uzspļāva" krievu

robežsargiem, un tie pēc 2–3 gadiem "pacēla ķepas gaisā". Vairs necēja un tik ļoti nedzenāja. Un tas viss, tikai pateicoties leišiem. Uz bāzi tāpat regulāri brauca robežsargi. Kad tie tika pamanīti, tad tie, kam nebija atļaujas šeit uzturēties, – prom uz mežu katrs savā bedrītē un noslēpās. Tobrīd atļauja nebija tik viegli dabūjama.

Lielais murds

Pirmais murds bija bijis uz ziemeļiem no tagadējās bāzes vietas – pie Jukumiem. Kad es atnācu, viņi pirmo gadu bija pārgājuši uz šejieni. Pārvilkusi būdas, pārlīkuši murgu, bet viņiem to murgu nolauza vējš. Jauno murgu iesāka šūt jau aprīļa beigās Kalnājos uz lauka. Tad tā šūšana bija drausmīgi ilgi un "baigā" brigāde strādāja, lai visu lielo murgu sašūtu. Mazo murgu jauniesi pusvasaru šuva, kamēr sašuva. Bet lielais – vari iedomāties, kas par

¹ Jānis Baumanis (1940–2006).

Donāts, gatavojot linumu mazajam murdam 2009. gada 23. augustā.

Foto: I. Ozola

Pie tikko atjaunotā mazā murda 1992. gada 13. oktobrī.

No kreisās: Māris Smiltnieks, Donāts Spalis un Oskars Keišs.

Foto: O. Keišs

drausmīgiem metriem tur bija. Katru gadu pirms likšanas vajadzēja vienam kāpt stabos tās troses ieāķēt, pielikt trīšus, pa kuriem to vilkt augšā. Tās bija tādas speciālās rokas vinčas no koka. Vēl daži atceras. Viena bija pļavā, viena pie mazmājiņas, un jūras malā bija vēl viena vinča. Katru malu un priekšpusi vilka atsevišķi. Konstrukcijas princips bija tāds pats kā pašreizējam mazajam murdam – stabi, troses, kas visu karkasu satur, un pa virsu uzvelk murdu. Tikai tobrīd stabi bija no koka. Tos katru gadu atstāja. Tagad mēs to vācam nost, jo citādi līdz nākamajam gadam var arī nebūt. Vienu gadu, kad “perestroika” sākās, šo prožektoru statīvu bija mēģinājuši nolauzt. Bet labi, ka tur bija pieminētais kabelis ar garu cauruli zemē. Stūros stabus bija nolauzuši, bet to nebija varējuši.

Tā tas murds, ko mēs 1983. gadā uztaisījām, nokalpoja līdz 1992. gadam. Lielajam murdam liela vēja slodze, un saulē tas palika neizturīgs. Pēc tam bija kādu laiku uztaisīts arī mazais murds, vienu gadu (1987.) tas darbojās. 2008. gadā mēs viņu sagriezām. Tad, kad pēc trim gadiem² Baumis mani pasauca atpakaļ no Ķoņiem [Papes Ķoņciems – vieta Papes dienvidu galā], tad atdevu savu murdu. Tagadē-

jais murds ir uzlabots manējais. Es tur divus gadus putnus ķēru un viens pats to apkalpoju. Pirmajā gadā ar tikliem ķēru un ziemā Salaspilī sametināju murdu. Tur Ķoņu galā ir laba vieta, tur arī uzstādīju.

Vēsture

Putnu ķeršana Papē sākās 1966. gadā. Jānis Baumanis šeit nostrādāja tieši 40 gadu. Diemžēl jubilejas gadā viņš gāja bojā. Mēs teicām, ka jāriko balle, bet viņš teica, ka balle būs visu sezonu. 2016. gadā Papei būs 50 gadu. Tad var rīkot balli. Padomju laikā uz 20 gadiem bija liela balle, ko rīkojām vasarā – augustā (Baumanis 1987). Pagalmā bija lielā krievu telts, iekšā bija galdi. Cilvēku bija ļoti daudz.

Kad atnācu šeit dzīvot, šeit bija ļoti slikti apstākļi. Baumim bija maza būdiņa, Jurim Rūtem un Guntim Graubicam arī. Tādas 3x3 m. Bija arī no Engures ezera atvestais “Kormorāns” ar četrām guļšvietām. Pirmos divus gadus es mitinājos tur, kur bija vieta. Kad uztaisīja noliktavu, vēlāk pāris gadu dzīvoju tur. Tur bija lāvas trijos stāvos, un arī šobrīd vēl ir. Trešajā gadā nolēmu no lietuviešiem aizņemt materiālus un uztaisīju būdu uz riteņiem. Sākumā jau tā nebija uz riteņiem. Tad, kad Agris Celmiņš kļuva par priekšnieku un atteicās no maniem pakalpojumiem, es rudenī paņēmu divus mēnešus oficiālo atvaļinājumu un atstrādātās brīvdienas un trīs mēnešus dzīvoju Ķoņos. Pēc trim gadiem (ceturtajā gadā),

kad A. Celmiņš uzrakstīja atlūgumu, Baumis uzreiz mani pasauca atpakaļ. Savā laikā Baumis dikti negribēja par vadītāju. Viņš bija ar mieru strādāt, bet papīru kārtošana viņam nepatika. Toreiz, pēc visa spriežot, A. Celmiņš bija jauns un perspektīvs, bet viņa darbs šeit beidzās. Bet es pēc tam vēl septiņus gadus Ķoņos nodzīvoju. Man tur bija savs vagonis. Es katru rītu vai nu kājām nācu uz šejieni, vai ar velosipēdu braukāju. Pēdējos gados ar mašīnu braukāju. Man tur iepatīkās, laba vieta bija. Deviņos atnācu, piecos gāju mājās. 2–3 gadus ar velosipēdu braukāju 4 km turp atpakaļ – gar jūras malu 3 km un kanālam pāri. Ķīmiskās aizsardzības kostīmu kultīte – uzvelk un pārbrien kanālu. Tajos gados, katru dienu staigājot, ļoti daudz dzintaru salasīju. Šodien atradu šagada pirmos trīs gabaliņus, maziņus. Pagājušogad kaimiņam vēlu rudenī dikti daudz paveicās atrast.

Cik daudz putnu noķēri Ķoņos?

Tur dzīšana nenotika. Tikai uz pašplūsmu. Galā bija speciāla būda, kas tagad arī stāv virsū uz voljēra. Kādreiz to gribēja ezermalā uzstādīt, lai pūcu ķērājiem uz vietas būtu, kur gredzenot. Man savā laikā bija tikai viena puse no būdas – galds (tas, kas tagad ir zvejnieku būdā), vairāk neko nevajadzēja. Putni man krita kastē, mani neredzot, – kā iekrita kastē, tā es paņēmu un apgredzenoju. Tad, kad lielā murda vairs nebija, mazo murdu arī negribēja uzstādīt, tad tā vietā uzstādīja manu murdu. Es atdevu stabus.

² Donāts Ķoņos bija 1988., 1989. un 1990. gadā, sākot ar 1991. gadu (kad no darba institūtā bija aizgājis Agris Celmiņš), Donāts atgriezās bāzē, bet pirmos gadus brauca no Ķoņiem katru dienu ar velosipēdu.

Sākuma gados vēl izmantoja tur esošo manu murdu. Šis ir otrais murds, kas pa šiem gadiem sašūts. 2008. gadā Mārtiņš Briedis, Inga Freiberga un Gaidis Grandāns šuva murdu. Pirms tam vēl viens bija – to es viens pats 100% pa ziemu Salaspilī uzšuvu. Pēdējos vairāk nekā 10 gadus es esmu te, Papē. Papei ir trīs daļas – Papes Ķoņciems, Pape un Papes Priedien-gals – sākot no Ķoņciema dienvidos un Priediengala ziemeļos.

Kā ir ar jauniešiem Papē un interesi par putniem?

Ir, kas atbrauc ar lielu interesi. Bet kopumā kādreiz puikas bija ziķerīgāki. Pirms kādiem 10 gadiem, kad atbrauca puikas, šeit viņiem galvenais bija putni. Ne tādu datoru, ne mobilo telefonu nebija. Neviens netraucēja. Viņi nodevās tikai putniem, darbojās. Piemēram, Māris Jaunzemis šeit pirmo reizi ieradās tikko pēc vidusskolas, pa vasaru šeit strādāja. Ar viņu mēs gredzenotavu savā laikā uztaisījām (1987. gadā). Tagad viņš katru vasaru atbrauc ar saviem puikām.

Zinātne

Konkrētos pētījumos jau tu arī esi iesaistījies? Gredzenojis, apkalpojis murdu.

Palīdzējis esmu, ja vajag. Tāda noruna bija, kad vajag, visu ko esmu darījis. Vienreiz lielajā murdā 32 zvirbuļvana-gi bija jānogredzeno.

Tad jau, protams, tu putnus labi pazīsti?

Savā laikā gredzenotājs biju. Diezgan daudz manis nogredzenoti. Krievu laikā labi ja tev viens tīkls bija, ar ko ķert. Nav tā kā tagad. Savā laikā paši taisījām. Kalnājos dikti taisījām. Meitenes taisīja tīklus sarkanrīklišu ķeršanai, kuras vajadzēja eksperimentiem. Daudzus gadus Papē speciālu voljēru taisīju, kur turēt sarkanrīklītes, ko vest uz Kalnājiem. Šogad mani par zinātnisko asistentu pataisīja. Tagad es varu "piekantēties" kādiem pētījumiem, ja manu murdu izmanto kādam pētījumam.

Perspektīvas

Kāds ir skats nākotnē? Kā saimniecību varētu attīstīt, vadīt?

Viss atkarīgs no naudas. Ja nauda ir, tad šeit var uztaisīt smuku bāzi. Uztaisīt līdz galam visus remontus. Katru mājiņu izremontēt tik skaistu, kāda šobrīd ir virtuves būda. Priekšniecību Pape īsti nav interesējusi, un nav arī izaudzināta jaunā paaudze. It kā jau brīžiem ir jauni cilvēki, taču nevar sadabūt uz strādāšanu. Piemēram, hidrobiologiem ir tāda jaunatne, kas gandrīz visi strādā, kad pie mums brauc. Laboratorijā ir arī saimnieciskie darbi, kur visiem jāpiedalās. Savā laikā Engure uzplauka tikai tāpēc, ka visi piedalījās. P. Blūms vēl tagad atceras, ka es liku Engurē laivu šķūni mūrēt naktī pie petrolejas lampas.

Kāds ir tavs skatījums – lielo murdu būtu jēga atjaunot? Vai būtu interesanti?

Interesanti jau būtu, tas ir pavisam citādi. Bet ar pašreizējo darbaspēku tas ir nereāli. Tur nav vērts sākt! Lielajā murdā putni nāca tūkstošiem vienā dienā. 5–8 cilvēki no rīta agri kā sāka, tā rāvās melnās miesās līdz vakaram. Tur pat bija speciāla ierīce, ar kuru putni paši krita kastēs. Ar rokām to nedarija. Kad putnu nāca par daudz, tad gala kastes vietā uzlika kombainu. Tiklīdz kastē bija pietiekami daudz putnu, dežurants aiztaisīja kastes vāku ciet, lika nākamo kasti un pilno nodeva gredzenotājiem. Toreiz daudz žubišu nāca, tagad žubišu maz. Putnu bija daudz, un savādāka dažādība. Arī sikspārņus ļoti daudz nogredzenoja, pateicoties lielajam murdam, un pat atklāja trīs jaunas sikspārņu sugas (mazo vakarsikspārni *Nyctalus leisleri*, lielo naktssikspārni *Myotis myotis* un platspārnu sikspārni *Eptesicus serotinus*; Buša 1986; Pētersons, Celmiņš 1989). Sikspārninieki jau gribēja atjaunot murdu, bet Gunārs Pētersons toreiz nedabūja naudu murda uzšūšanai. Toreiz tas bija samērā viegli atjaunojams, jo vēl bija saglabājušies stabi. Sākotnēji sikspārņus ar murdu neķēra, šādu metodi atklāja

Daļa no lielajā murdā noķertajām ausainajām pūcēm 20. gs. 70. gados.

Foto: V. Klimpiņš

nejauši. Sāka ķert, kad melnajā būdā (tagad apsista ar finieri) gulēja Alvilis. Kādā pilnmēness naktī viņš izgāja ārā atviegloties turpat pie murda gala un skatās, ka gala posmā notiek sikspārņu kustība – ienāk iekšā un iznāk ārā. No tā laika sākās – līdz pat tūkstošiem naktī noķertu sikspārņu. Ir pat raksts žurnālā "Retie augi un dzīvnieki" (Celmiņš u.c. 1986). Gredzenotavā vēl ir bildes ar slazdiem, ar kuriem automātiski ķēra sikspārņus. Vienu rītu man arī bija jāapkalpo tāda kaste un tajā kādi 30 gabali ložņāja, bija jāizķer ārā. Tie divkrāsainie lielie bija briesmīgi. Kādreiz nezināja, cik tālu sikspārņi aizlido, bet tagad gredzenotavā var apskatīties un pabrīnīties, kur tas mazais sikspārnis var aizlidot. Kur viņi no Papes aizgāja, tas ir zināms, bet, kur bija iepriekš, tas nav zināms. Sikspārņus Eiropā noķēra un paziņoja mums. It kā tēviņi ir tālāk gājušas par mātītēm. Vēl jau arī pūces labi nāca iekšā lielajā murdā, vienā naktī pat 216 ir bijušas. Bija pat bilde, kur viss klājiens.

Literatūra

Baumanis J. 1987. Jubilejas konference Pape – 20: *Putni dabā* 1: 109–111
Buša I. 1986. Mazā vakarsikspārņa – *Nyctalus leisleri* Kuhl – un Eiropas platauša – *Barbastella barbastella* Schreber – atradumi Latvijā. *Retie augi un dzīvnieki*: 58–61.

Celmiņš A., Baumanis J., Reinbergs A., Roze V. 1986. Intensīva sikspārņu migrācija Papē 1985. gada rudenī. *Retie augi un dzīvnieki*: 52–58.

Pētersons G., Celmiņš A. 1989. Lielais naktssikspārnis – *Myotis myotis* Borkhausen – jauna suga Latvijas faunā. *Retie augi un dzīvnieki*: 24–27.